

SISÄLLYS

ESIPUHE

4

6

1. SUOMI NYKYÄÄN

8

2. SUOMALAISEN YHTEISKUNNAN KEHITYS

26

1. Autonominen Suomi

28

2. Itsenäinen Suomi

40

3. MINÄ JA YHTEISKUNTA

56

1. Yksilö yhteiskunnan jäsenenä

58

2. Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet

68

3. Perhe

76

4. Vähemmistöt Suomessa

86

5. Maahanmuutto Suomessa

90

4. TURVALLISUUS

96

1. Perinteiset ja uudet turvallisuusuhat

98

2. Oma turvallisuus

102

3. Hätänumeroon 112 soittaminen

114

4. Maanpuolustus

120

5. KULUTTAMINEN

128

1. Kotitalouksien tulot ja menot

130

2. Pankin asiakkaana

140

3. Kuluttajansuoja

146

4. Asuminen

152

5. Kierrätys

158

6.	KOULUTUS JA TYÖELÄMÄ	162
	1. Suomen koulutusjärjestelmä	164
	2. Elinkeinot Suomessa	174
	3. Työpaikan hakeminen	180
	4. Työelämän pelisäännöt	186
	5. Työturvallisuus	196
	6. Työtekijöiden edunvalvonta	200
	7. Harmaa talous	204
	8. Yrittäminen	206
7.	HYVINVOINTIVALTIO	212
	1. Yhteiskunnan tuki perheille	214
	2. Aikuisen sosiaaliturva	220
	3. Opiskelijan etuudet	224
	4. Sosiaali- ja terveyspalvelut	230
8.	VAIKUTTAMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO	234
	1. Kansalaisten vaikuttamismahdollisuudet	236
	2. Viidet vaalit	242
	3. Äänestäminen ja suhteellinen vaalitapa	246
	4. Kuntien ja maakuntien hallinto	250
	5. Eduskunta päättää, hallitus toimeenpanee	254
	6. Tasavallan presidentti	262
	7. Suomi ja EU	266
9.	OIKEUDENKÄYTTÖ SUOMESSA	270
	1. Poliisin toiminta Suomessa	272
	2. Rikollisuus Suomessa	282
	3. Rangaistukset	292
	4. Tuomioistuimet	298
10.	KIELEN RAKENNE	302

Punaisten puolella taistelleita sotilaita.

SISÄLLISSOTA JA TASAVALLAN ALKUVUODET

Itsenäistymisen jälkeen Suomessa alkoi **sisällissota**. Suomalaiset jakautuivat kahteen ryhmään, punaisiin ja valkoiisiin. Osapuolet olivat eri mieltä siitä, millainen itsenäisen Suomen pitäisi olla.

Punaisten puolella

- oli pääasiassa tehtaiden ja maatalouden työntekijöitä.
- taisteli venäläisiä.

Valkoisten puolella

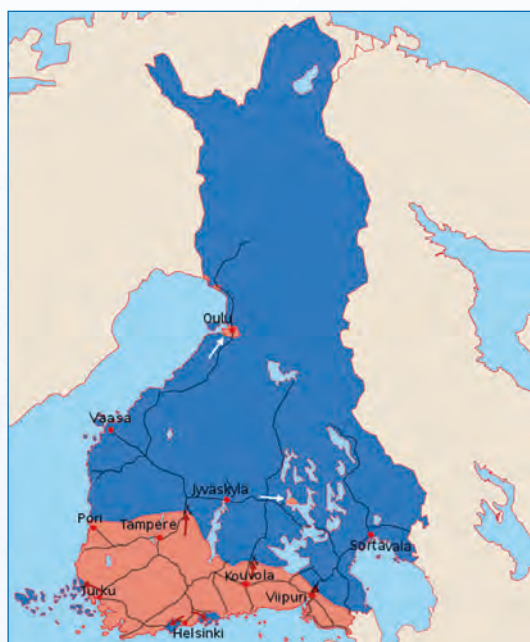
- oli maanomistajia, tehtaiden omistajia ja virkamiehiä.
- taisteli ruotsalaisia ja saksalaisia.

Saksalaisia upseereita Helsingissä Smolnan edustalla. Smolna oli punaisten päämaja, jonka saksalaisjoukot valtasivat huhtikuussa 1918.

Osa suomalaisista oli **puolueettomia**, eli he eivät kuuluneet punaisiin tai valkoiisiin. Valkoiset voittivat sodan. Suomen sisällissota oli verinen. Taisteluissa, terroriteoissa ja vankileireillä kuoli noin 37 000 suomalaista.

Sisällissodan rintamalinjat helmikuussa 1918. Punaishalla merkitty punaisten hallussa ollut alue ja sinisellä valkoisten hallussa ollut alue. Mustat linjat osoittavat Suomen silloisen rautatieverkoston.

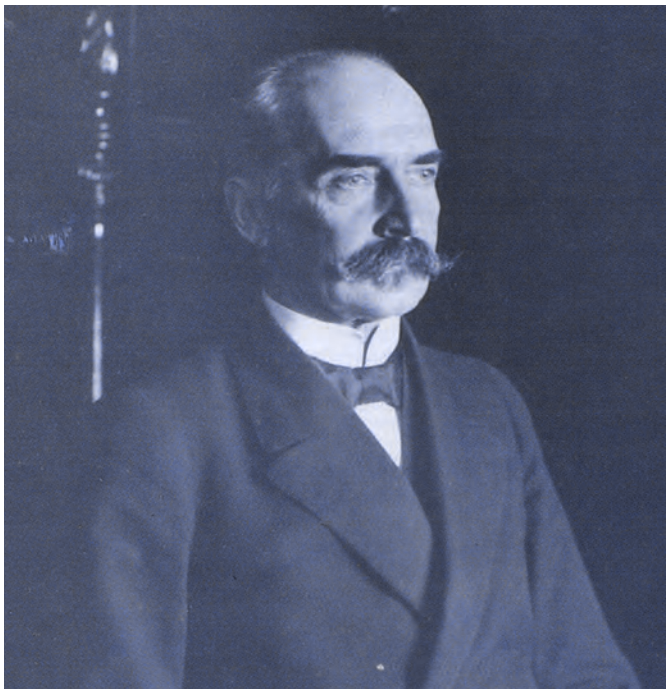

Sodan jälkeen Suomesta tuli tasavalta, jossa eduskunta päätti maan asioista. Kansa valitsi edustajat eduskuntaan. Suomen tasavallan päämieheksi tuli **presidentti**. Vuokraviljelijät, kuten torpparit ja muutkin, saivat mahdollisuuden ostaa oman maatilan.

Kansalaisista tehtiin tasa-arvoisia, eli heillä oli mahdollisuus:

- osallistua myös **kuntien** asioiden päättämiseen
- käydä kouluja
- tehdä töitä
- saada erilaisia palveluja
- valita vapaasti uskonto
- ilmaista vapaasti mielipiteensä julkisesti

Lisäksi tuli **yleinen oppivelvollisuus**, ja kaikkien lasten täytyi suorittaa kansakoulu.

K. J. Ståhlberg,
Suomen ensimmäinen
presidentti (1919–1925)

sisällissota

sota valtion sisällä, sodan osapuolet kuuluvat samaan valtioon

puolueeton

ei halua valita puolta

presidentti

valtion päämies, joka valitaan yleensä vaaleilla

kunta

alue, jolla on itsehallinto, kunta voi käyttää myös kaupungin nimeä

yleinen**oppivelvollisuus**

kaikkien lasten täytyi käydä koulua

1

A. Lue teksti *Sisällissota ja tasavallan alkuvuodet* ja valitse oikea vaihtoehto.

1. Kun Suomi itsenäistyi,
 - a. suomalaiset jakautuivat punaisiin ja sinisiin.
 - b. suomalaiset alkoivat sotia toisiaan vastaan.
 - c. suomalaiset olivat tyytyväisiä.
2. Valkoisten puolella taisteli ihmisiä
 - a. Venäjältä ja Saksasta.
 - b. Saksasta ja Ruotsista.
 - c. Ruotsista ja Venäjältä.
3. Sisällissodassa kuoli noin
 - a. kolmetuhattaseitsemänsataa suomalaista.
 - b. kolmetuhattaseitsemän suomalaista.
 - c. kolmekymmentäseitsemän tuhatta suomalaista
4. Sodan jälkeen Suomen valtionpäämieheksi tuli
 - a. presidentti.
 - b. kuningas.
 - c. pääministeri.
5. Eduskunnan valitsi
 - a. Ruotsin kuningas.
 - b. Suomen presidentti.
 - c. Suomen kansa.
6. Suomessa tasa-arvoinen tarkoittaa,
 - a. että kaikilla ihmisillä on samat oikeudet.
 - b. että peruskoulu on vapaaehtoinen.
 - c. että kaikki saavat Kelasta yhtä paljon rahaa.

7. Uskonnonvapaus tarkoittaa,
- a. että ei tarvitse valita uskontoa tai uskoa jos ei halua.
 - b. että on pakko valita jokin uskonto.
 - c. että pitää maksaa kirkollisveroa.

8. Sananvapaus tarkoittaa,
- a. että henkilö saa julkisesti kirjoittaa ihan mitä tahansa toisesta henkilöstä.
 - b. että henkilö saa kertoa julkisesti vain positiivisia asioita esimerkiksi presidentistä.
 - c. että henkilö saa kertoa esimerkiksi mediassa, mitä mieltä hän itse on asioista.

9. Oppivelvollisuus tarkoittaa,
- a. että vanhemmat saavat päättää meneekö lapsi kouluun.
 - b. että kaikkien lasten pitää käydä koulua.
 - c. että lapsen pitää oppia kaikki, mitä koulussa opetetaan.

B. Valitse, ovatko väitteet oikein vai väärin. Korjaa väärät väitteet vihkoon.

- 1. Sisällissota alkoi joulukuussa 1917.
- 2. Valkoisten puolella ei taistellut venäläisiä.
- 3. Punaiset hävisivät sodan.
- 4. Kolmetuhattaseitsemänsataa suomalaista kuoli sodassa.
- 5. Presidentti päätti yksin maan asioista.
- 6. Kansalaiset saivat kertoa, mitä mieltä ovat asioista lehdissä ja radiossa.
- 7. Yleinen oppivelvollisuus tarkoitti, että lapset saivat mennä kouluun, jos he halusivat.

oikein väärin

TALVISOTA JA JATKOSOTA

Suomi joutui mukaan **toiseen maailmansotaan** (1939–1945), koska Neuvostoliitto (nykyisin Venäjä) hyökkäsi Suomeen marraskuussa 1939. Silloin alkoi **talvisota**. Sota päättyi maaliskuussa 1940. Koska sota käytiin talvella, sitä alettiin kutsua talvisodaksi. Suomi hävisi ja menetti alueita Neuvostoliitolle.

Koska Suomi halusi menetetyt alueet takaisin, **jatkosota** alkoi kesällä 1941. Suomi taisteli jatkosodassa Neuvostoliittoa vastaan yhdessä Saksan kanssa. Sota päättyi syksyllä 1944. Suomi hävisi sodan ja menetti lisää alueita Neuvostoliitolle. Sodan jälkeen Suomessa oli kuitenkin vielä saksalaisia sotilaita. Koska he eivät poistuneet heti Suomesta, alkoi saksalaisia vastaan käyty **Lapin sota**. Tämä sota päättyi keväällä 1945.

Toisen maailmansodan aikana kuoli 92 000 suomalaista ja haavoittui yli 200 000. Alueilta, jotka Suomi oli luovuttanut Neuvostoliitolle, lähti puoli miljoonaa pakolaista Suomeen. Suomalaiset kutsuivat heitä **evakoiksi**. Myös suomalaisia lapsia oli pakolaisina sodan aikana, kun heitä lähetettiin turvaan Ruotsiin ja Tanskaan. Näitä lapsia kutsutaan **sotalapsiksi**. Vaikka Suomi hävisi kaksi sotaa Neuvostoliitolle, säilytti Suomi itsenäisyyden ja demokratian.

Suomen rajat 1920–1939

Alueluovutukset 1940

Suomen nykyiset rajat

toinen maailmansota

vuosina 1939–1945 käyty maailmanlaajuinen sota

talvisota

Suomen ja Neuvostoliiton välinen sota 1939–1940

jatkosota

Suomen ja Neuvostoliiton välinen sota 1941–1944

Lapin sota

Suomen ja Saksan välinen sota 1944–1945

evakko

ihminen, joka joutui jättämään kotinsa Neuvostoliitolle luovutetuilta alueilta

sotalapsi

lapsi, joka lähetettiin turvaan Ruotsiin tai Tanskaan ilman vanhempia

2**A. Lue teksti *Talvisota ja jatkosota* ja valitse oikea vaihtoehto.**

1. Talvisota alkoi, koska
 - a. Suomessa oli talvi.
 - b. Neuvostoliitto menetti alueita Suomelle.
 - c. Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen.
2. Kun jatkosota päättyi,
 - a. Suomi sai alueita Neuvostoliitolta.
 - b. Suomi taisteli Saksaa vastaan.
 - c. saksalaiset poistuivat heti Suomesta.
3. Alueilta, jotka Suomi luovutti Neuvostoliitolle, tuli Suomeen
 - a. 500 000 pakolaista.
 - b. 92 000 sotilasta.
 - c. 200 000 hevosta.
4. Suomalaisia lapsia lähetettiin
 - a. Lappiin.
 - b. Saksaan.
 - c. Ruotsiin.

B. Valitse, ovatko väitteet oikein vai väärin. Korjaa väärät väitteet.

	oikein	väärin
1. Toinen maailmansota ei näkynyt Suomessa.	☐	☐
2. Neuvostoliitto ei voittanut talvisotaa.	☐	☐
3. Suomi joutui antamaan alueita Neuvostoliitolle.	☐	☐
4. Saksa taisteli yhdessä Neuvostoliiton kanssa Suomea vastaan.	☐	☐
5. Lapin sota loppui keväällä 1945.	☐	☐

Lapsi lähetetään turvaan sodan jaloista.

Suomi alkoi teollistua kunnolla 1900-luvun puolivälissä. Kuvassa tehdastyöntekijät ahertavat Primo Oy:n rakennusheloja valmistavalla tehtaalla Helsingin Malmilla vuonna 1954.

SUOMI SOTIEN JÄLKEEN

Sotien jälkeen Suomi loi hyvät suhteet sekä Neuvostoliittoon että Länsi-Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin. Suomi oli sotilaallisesti puolueeton. Suomesta tuli **Yhdistyneiden kansakuntien** (YK) jäsen vuonna 1955.

Sodan aikana ja sodan jälkeen Suomessa oli pulaa ruoasta, ja siksi ihmiset saivat ostaa ruokaa vain tietyn määrän. YK:n **Unicef**-järjestö antoi ruoka-apua Suomen lapsille. Valtaosa suomalaisista sai **elantonsa maataloudesta** aina 1900-luvun puoliväliin asti, jolloin Suomi alkoi teollistua. Ihmisten elintaso parani ja ruokaa sai ostaa vapaasti.

Suomi muuttui voimakkaasti 1960- ja 1970-luvuilla. Paljon ihmisiä muutti maaseudulta kaupunkeihin, ja he menivät tehtaisiin ja **palvelualoille** töihin.

Kaikki eivät löytäneet kotimaasta työtä ja toimeentuloa. Satojatuhanasia suomalaisia muutti ulkomaille, eniten Ruotsiin. Suomessa tehtiin myös paljon uudistuksia. Suomi sai **peruskoulun**, yliopistoja perustettiin eri puolille Suomea, **terveyskeskuksia** sekä sairaaloita rakennettiin ja teitä parannettiin koko maassa.

Neuvostoliitto hajosi vuonna 1991 useaksi eri valtioksi, joista ei tullut Suomen teollisuudelle enää niin paljon tilauksia kuin ennen. Suomessa alkoi **lama**. Suomessa oli yli puoli miljoonaa työtöntä. Korkea teknologinen osaaminen nosti Suomen lamasta. Uusia kauppasuhteita solmittiin etenkin Aasian maihin.

Suomi on kansainvälistynyt voimakkaasti 1990-luvulta lähtien. Suomeen on muuttanut runsaasti ulkomaista työvoimaa. Suurin osa on tullut Venäjältä ja Virosta. Suomi on ottanut myös pakolaisia sota-alueilta, kuten entisestä Jugoslaviasta, **Lähi-idästä** ja Somaliasta. Suomi liittyi **Euroopan unionin** jäseneksi vuonna 1995 ja otti käyttöönsä yhteisvaluutta **euron** vuonna 2002.

Lähiöiden rakentaminen käynnistyi monissa paikoissa 1900-luvun puolivälissä. Kuvan Helsingin Pihlajamäen alue rakennettiin pääosin vuosina 1959–1965.

Yhdistyneet Kansakunnat**(YK)**

Yhteistyöjärjestö, johon kuuluu lähes 200 maata. YK edistää kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta, oikeudenmukaisuutta sekä ihmisoikeuksia. Englanniksi United Nations (UN).

Unicef

YK:n lastenjärjestö, joka tekee työtä niiden maailman lasten hyväksi, jotka ovat heikossa asemassa. Unicefin tärkein tavoite on terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille maailman lapsille.

elanto

toimeentulo, raha/palkka elämistä varten

maatalous

maanviljely ja karjanhoito

palveluala

ammatit, joissa palvellaan ihmisiä, esimerkiksi myyjä, kuljettaja, hoitaja ja opettaja

peruskoulu

perusopetusta antava koulu

terveyskeskus

hoitopaikka, jossa saa erilaisia terveyspalveluita ja jossa on esimerkiksi lääkärin vastaanotto

lama

talouden taantuma; kun taloudessa menee huonosti

Lähi-itä

lähimpänä Eurooppaa sijaitseva Aasian alue; Lähi-itään kuuluu myös Afrikan maa Egypti

Euroopan unioni**(EU)**

taloudellinen ja poliittinen liitto, johon kuuluu 28 Euroopan maata, perustettu 1957

euro

Euroopan unionin rahayksikkö

3**A. Lue teksti *Suomi sotien jälkeen* ja valitse oikea vaihtoehto.****1.** Vuonna 1955

- a. Suomesta tuli Unicefin jäsen.
- b. Suomesta tuli YK:n jäsen.
- c. Suomesta tuli Naton jäsen.

2. 1970-luvulla paljon suomalaisia muutti ulkomaille, koska

- a. Suomessa oli nälänhätä.
- b. suomalaiset eivät tulleet toimeen keskenään.
- c. he tarvitsivat töitä ja rahaa.

3. Lähi-idässä asuu

- a. somalialaisia.
- b. jugoslavialaisia.
- c. mm. irakilaisia ja syyrialaisia.

4. Euro on

- a. Suomen ensimmäinen raha.
- b. EU:n yhteinen raha.
- c. Euroopan unionin lippu.

B. Valitse, ovatko väitteet oikein vai väärin. Korjaa väärät väitteet vihkoon.

	oikein	väärin
1. Suomesta tuli YK:n jäsen 10 vuotta Lapin sodan jälkeen.	☐	☐
2. Sodan jälkeen ruokaa ei riittänyt kaikille suomalaisille.	☐	☐
3. Paljon suomalaisia muutti Ruotsiin.	☐	☐
4. 1990-luvun jälkeen paljon ihmisiä on tullut ulkomailta Suomeen töihin.	☐	☐
5. Eniten Suomeen on tullut venäläisiä ja virolaisia.	☐	☐
6. Suomen valuutta on marka.	☐	☐

4

Vastaa kysymyksiin.

1. Mitkä aseelliset konfliktit käytiin Suomen alueella vuosina 1918–1945?

2. Miksi Suomessa alkoi sisällissota? _____

3. Miten talvisota syttyi? _____

4. Mistä syystä Suomi lähti jatkosotaan ja mikä oli sodan tulos?

5. Miksi Lapin sota alkoi? _____

6. Minkä takia satojätuhansia suomalaisia muutti ulkomaille 60-70-luvulla?

7. Millaisia uudistuksia Suomessa tehtiin 70-luvulla? _____

8. Miltä alueilta on Suomeen tullut eniten maahanmuuttajia? _____

Helsingin Rautatientorilla oli vuonna 2017 Oikeus elää -mielenosoitusleiri, joka toi esille turvapaikanhakijoiden oikeudet ja tilanteen Suomessa.

Yhdistä kirjoittamalla oikea numero viivalle.

1. Kun Suomi itsenäistyi, siitä tehtiin _____ yli kolme vuotta.
2. Pian sen jälkeen, kun Suomi itsenäistyi, alkoi _____ tasavalta.
3. Valkoisten puolella taisteli _____ alueita Neuvostoliitolle.
4. Punaisten puolella taisteli _____ noin 92 000 suomalaista.
5. Sisällissodassa kuoli _____ YK:n jäsen.
6. Talvisota kesti _____ maanomistajia ja virkamiehiä.
7. Talvisodassa Suomi menetti _____ Ruotsiin ja Tanskaan.
8. Jatkosota kesti _____ EU:n jäsen.
9. Toisen maailmansodan aikana kuoli _____ lähes seitsemän kuukautta.
10. Suomesta lähetettiin 1940-luvulla lapsia _____ noin kolme ja puoli kuukautta.
11. Lapin sodassa Suomi taisteli _____ saksalaisia vastaan.
12. Lapin sota kesti _____ maatalouden työntekijöitä.
13. Vuonna 1955 Suomesta tuli _____ sisällissota.
14. Vuonna 1995 Suomesta tuli _____ noin 37 000 suomalaista.

6

Historian aikajana.

- a) Katsokaa historian aikajanaa. Keskustelkaa 2–3 hengen ryhmissä, mitä Suomessa tapahtui aikajanan vuosina.
- b) Mitkä ovat oman maasi kannalta tärkeät vuosiluvut 1900–2000-luvuilla? Piirrä aikajana, johon merkitset vuosiluvut. Kirjoita myös lyhyesti, mitä silloin tapahtui.

1917

1939–40

1944–45

1918

1941–44

1960–70

1990–2000-luku

2002

1955

1995

4

TURVALLISUUS

Tässä kappaleessa opit:

Mitkä ovat Suomen perinteiset ja uudet turvallisuusuhat?
Miten voit parantaa turvallisuutta kotona ja lähiympäristössä?

Milloin pitää soittaa hätänumeroon?

Millainen on Suomen turvallisuuspolitiikka?

Ketkä ovat asevelvollisia Suomessa?

1 PERINTEISET JA UUDET TURVALLISUUSUHAT

Suomi on turvallinen maa. Siitä huolimatta mahdollisiin **häiriötilanteisiin** pitää varautua. Sen takia on tärkeää tunnistaa mahdolliset uhat ennalta. Perinteisiä turvallisuusuhkia ovat sodat, luonnonkatastrofit, nälänhädät ja sairaudet.

Suomessa ei ole käyty sotia vuoden 1945 jälkeen, eikä Suomessa ole tapahtunut suuria **luonnonkatastrofeja**. **Tulivuorenpurkaus** muualla maailmassa saattaa kuitenkin haitata lentoliikennettä myös Suomessa. **Tulvien** varalta on rakennettu esimerkiksi tulva-altaita. **Nälänhädän** varalta Suomi ylläpitää omaa maataloutta ja valtio on perustanut **viljavarastoja**. Sairaudet hoidetaan terveydenhuollossa.

Uusia turvallisuusuhkia ovat esimerkiksi **kansainvälinen terrorismi** ja **järjestäytynyt rikollisuus**. **Ilmastonmuutos** lisää säätilan ääri-ilmiöitä kuten esimerkiksi myrskyjä. **Ydinvoimalaonnettomuudet** voivat tehdä asuinalueita elinkelvottomiksi, ja **öljyonnettomuudet** tuhoavat luontoa. Koska matkustaminen on kasvanut, tartuntataudit leviävät nopeasti ja aiheuttavat **pandemioita**. Tietokoneiden käytön lisääntyminen on tuonut mukanaan **tietokonevirukset**, **tietomurrot** ja **verkkovakoilun**. Tietoverkot voivat kaatua myös teknisen vian takia. Edellä mainittuja uhkia voidaan torjua kansainvälisellä yhteistyöllä.

Perinteisiä uhkia ovat

- sodat
- luonnonkatastrofit
- nälänhätä
- sairaudet

Uusia turvallisuusuhkia ovat esimerkiksi

- kansainvälinen terrorismi
- järjestäytynyt rikollisuus
- Ilmastonmuutos
- ydinvoimalaonnettomuudet
- öljyonnettomuudet
- pandemiat eli taudit, jotka tarttuvat helposti suureen määrään ihmisiä laajalla alueella, esimerkiksi sikainfluenssa
- tietomurrot ja verkkovakoilu

Yksilön tietoturva

Huolehdi omasta tietoturvasta!

Pidä sähköposti- ja pankkitunnukset omana tietonasi. Älä koskaan anna niitä toiselle henkilölle. Älä jaa omia henkilökohtaisia tietoja ulkopuolisille. Oma henkilötunnusta ei saa antaa muille kuin viranomaisille ja omalle pankille.

turvallisuusuhka

tilanne, jossa vaarallinen asia voi tapahtua

häiriötilanne

normaalista poikkeava tilanne

luonnonkatastrofi

iso onnettomuus; ei ihmisen tekemä tai aiheuttama, esimerkiksi tulva tai maanjäristys

tulivuorenpurkaus

maan sisällä olevan kuumen ja sulan kivimassan (magma) purkautuminen maan pinnalle

tulva

vettä tulee paljon ja vesi nousee korkealle tai paikkoihin, joissa sitä ei normaalisti ole

nälänhätä

ihmiset eivät saa riittävästi ruokaa pitkään aikaan

viljavarasto

rakennus, jossa säilytetään viljaa

kansainvälinen terrorismi

tietty ryhmä tekee väkivaltaisia tekoja useissa eri maissa, esimerkiksi Isis tai Al-Qaida

järjestäytynyt rikollisuus

ison ryhmän toteuttamaa suunniteltua rikollisuutta, esimerkiksi mafia

ilmastonmuutos

maapallon keskilämpötilan kohoaminen, mikä aiheuttaa kuivuutta, lisää sateita sekä myrskyjä ja nostaa merenpintaa

ydinvoimalaonnettomuus

ydinvoimalasta pääsee ympäristöön ihmiselle vaarallista säteilyä

öljyonnettomuus

öljyä pääsee valumaan luontoon, esimerkiksi mereen

pandemia

tauti, joka tarttuu helposti suureen määrään ihmisiä laajalla alueella, esimerkiksi sikainfluenssa

tietokonevirus

tietokoneeseen tullut haittaohjelma, joka esimerkiksi estää tietokoneen toiminnan tai lähettää tietokoneella olevia tiedostoja toiselle tietokoneelle

tietomurto ja verkkovakoilu

luvaton tunkeutuminen toiseen tietokoneeseen ja tiedostoihin ja siellä olevien tietojen ottaminen omaan käyttöön

1

Nimeä perinteiset turvallisuusuhat. Kirjoita uhka oikean kuvan alle. Alemmalle viivalle voit kirjoittaa sanan omalla äidinkielelläsi.

2

Mitä turvallisuusuhkia on sinun kotimaassasi? Keskustelkaa ryhmissä.

3

Pohtikaa ryhmissä, millaisten asioiden kertominen internetissä voi heikentää sinun turvallisuuttasi.

TURVALLISUUS KOTONA

Omasta turvallisuudesta voi huolehtia, kun pitää huolta oman lähiympäristön turvallisuudesta. Suomessa eniten **vahinkoja, onnettomuuksia ja tapaturmia** sattuu kotona. Tapaturmiin voi **varautua ennalta** esimerkiksi opettelemalla ensiaputaitoja ja varmistamalla oman kodin turvallisuus. Esimerkiksi on hyvä tietää, miten toimia, jos kotona syttyy **tulipalo**.

Näin voit säästyä tulipalolta!

1. Asenna palovaroitin asuntoon, isoon asuntoon useita!
2. Hanki kotiin sammutuspeite ja jauhesammutin, joilla voit sammuttaa pieniä tulipaloja!
3. Käsittele tulta varoen! Kynttilää ei saa polttaa liian lähellä materiaaleja, jotka voivat syttyä tuleen.
4. Älä jätä kynttilää ilman valvontaa!
5. Älä tupakoi vuoteessa!
6. Älä kuivaa pyykkiä saunassa!
7. Älä laita mitään kiukaalle!
8. Älä sytytä nuotiota tai grilliä sisällä!

Huom! Tulipalon varalta on hyvä miettiä valmiiksi, miten asunnosta voi poistua turvallisesti. Jos tulipalo syttyy, poistu **välittömästi**, sillä **savu** tappaa ihmisen nopeasti.

vahinko _____

esine menee rikki tai jokin asia ei mene oikein; esimerkiksi kun leikkaa sormeen haavan

onnettomuus _____

iso vahinko, jossa tarvitaan toisten apua; esimerkiksi tulipalo

tapaturma _____

onnettomuus, joka sattuu ihmiselle, esimerkiksi jalka murtuu

varautua ennalta _____

varautua jonkin varalta, esimerkiksi varautua tulipalon varalta

tulipalo _____

esimerkiksi talo tai metsä palaa

välittömästi _____

heti, nyt

savu _____

kun jokin palaa, muodostuu kuuma ja myrkyllinen "pilvi"

1 Nimeä sammutusvälineet.

1. _____

2. _____

3. _____

2 Keskustelkaa, mitä kuvissa tapahtuu / on tapahtunut. Onko kuvan toiminta huolimaton ja vaarallista vai huolellista ja turvallista?

IKÄVAIHE

KESKEISIMMÄT TAPATURMARISKIT

Alle 1-vuotiaat

putoaminen
kaatuminen
polttaminen kuumassa
tukehtuminen
hukkuminen

1–3-vuotiaat

kaatuminen
putoaminen
polttaminen kuumassa
törmäminen
myrkytys
hukkuminen

4–6-vuotiaat

kaatuminen
putoaminen
törmäminen
vierasesineet, esim. silmässä
hukkuminen

3

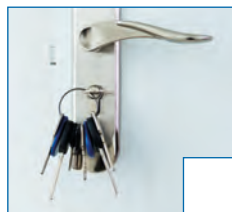
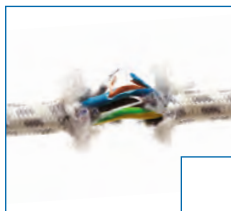
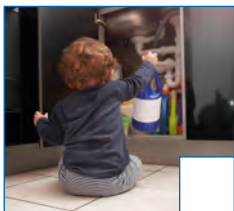
Katsokaa edellä olevaa listaa lasten yleisistä tapaturmista. Pohtikaa pareittain tai ryhmissä, missä tilanteissa kotona tapaturmat voivat tapahtua. Ottakaa myös selvää, miten niitä voi ehkäistä.

Näin voit ennaltaehkäistä tapaturmia ja varkauksia!

1. Korjaa rikkiäiset sähkölaitteet!
2. Hiekoita liukkaat piha-alueet!
3. Säilytä myrkylliset aineet, kuten esimerkiksi pesuaineet ja lääkkeet, kaapissa poissa lasten ulottuvilta!
4. Pidä terävät esineet, kuten sakset ja keittiöveitset, poissa lasten ulottuvilta!
5. Pidä asunnon ovet lukittuina!
6. Säilytä asunnon avaimia huolellisesti!
7. Jätä asunto asutun näköiseksi, kun olet poissa kotoa! Sovi naapurin kanssa, että hän tyhjentää postilaatikon. Naapuri voi myös huomata, jos lähiympäristössä liikkuu outoja henkilöitä.

4

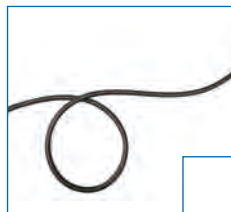
Lue teksti **Näin voit ennaltaehkäistä tapaturmia ja varkauksia** ja kirjoita kuvaan oikea numero. Kirjoita kuvan alle, onko kuvan toiminta huolellista vai huolimaton.

5 Kirjoita laatikosta oikea sana oikean kuvan alle. Rastita, jos se on sinulla kotona.

sähköjohto pistorasia lämpökynttilä patteri
ensiaputarvikkeet vuotosuoja eristysteippi

YHTEISKUNNAN TUKI PERHEILLE

Äitiyspakkauksessa on vauvan vaatteita ja hoitotarvikkeita.

Kuva: Annika Söderblom © Kela

Suomi on **hyvinvointivaltio**. Yhteiskunta kantaa vastuun maan kansalaisista eri elämänvaiheissa. Suurin osa lapsista syntyy valtion tai kunnan omistamien sairaaloiden **synnytysosastoilla**. Raskauden aikana äiti on käynyt useita kertoja **äitiysneuvolassa**, jossa **sikiön** kasvua ja kehitystä seurataan. Syntymän jälkeen lapsen kehityksen tarkkailu jatkuu neuvolassa. Neuvolapalvelut ovat perheille maksuttomia. Kun äiti on käynyt neuvolassa, hänellä on oikeus äitiysavustukseen, joka on joko **äitiyspakkaus** tai rahallinen avustus.

Yhteiskunta tukee lapsiperheitä myös monilla muilla tavoilla. Jokaisesta alle 17-vuotiaasta lapsesta maksetaan lapsilisää joka kuukausi. Lapsen syntymän yhteydessä vanhemmat saavat **äitiys- ja isyysvapaata**, jonka ajalta heille

maksetaan **äitiys- tai isyysrahaa**. Kunnat järjestävät päivähoitopaikan alueellaan asuville lapsille. Vanhemmat maksavat **päivähoidosta** tulojensa mukaan. Kotona lastaan hoitava vanhempi voi saada **kotihoidontukea**.

Peruskoulutus Suomessa on ilmaista. Perheen tulot ja asuinpaikka eivät vaikuta koulutuksen saatavuuteen, vaan kaikki saavat opiskella. Koululaisille kustannetaan opetus, oppimateriaalit, ruoka, kouluterveydenhuolto ja hammashoito. Jos koulumatka on pitkä, oppilaalla on mahdollisuus saada ilmainen **koulukuljetus**.

Opiskelijoilla on mahdollisuus saada opintotukea, joka koostuu opintorahasta ja valtion takaamasta opintolainasta. Kodin ulkopuolella asuva opiskelija voi saada myös **asumistukea**.

hyvinvointivaltio

valtio, joka huolehtii kansalaisistaan kaikissa elämäntilanteissa

synnytysosasto

sairaalan osasto, joka on erikoistunut synnyttävien äitien ja syntyvien lasten hoitoon

äitiysneuvola

terveydenhuollon yksikkö, jossa seurataan odottavan äidin ja sikiön terveydentilaa

sikiö

syntymätön lapsi

äitiyspakkaus

tarvikepakkaus syntyvälle lapselle; laatikko, joka sisältää vauvan vaatteita ja hoitotarvikkeita

äitiysvapaa

loma, jonka äiti saa lapsen syntymän aikaan

isyysvapaa

loma, jonka isä saa, kun lapsi on syntynyt

äitiysraha

korvaus, joka maksetaan äidille äitiysvapaan ajalta

isyysraha

korvaus, joka maksetaan isälle isyysovapaan ajalta

päivähoito

kunnan alle kouluikäisille järjestämä hoito siksi aikaa, kun vanhemmat ovat töissä

kotihoidontuki

Kelan maksama tuki lapsiperheille, jotka hoitavat kotona alle 3-vuotiasta lasta

peruskoulutus

maksuton koulutus kaikille 6–17-vuotiaille

koulukuljetus

kunnan maksamat matkat kodin ja koulun välillä

asumistuki

rahallinen tuki, jota maksetaan, jos asumiskustannukset (esim. vuokra) ovat tulotasoon nähden liian korkeat

1

Etsi sanasokkelosta seitsemän sanastosta löytyvää sanaa.

L A P S I L I S Ä A C B A I Ä
H A V Y S E M N S D V S R U I
V G S E Y O L H U I O P H L T
D H U A Y S C V M K E H B J I
V J T S S Ä A S G T Y H S I Y
Y E U V V J F S D Y K Y A K S
O T L F A R T K J L L R G U N
O R U O P I N T O T U K I T E
U U O M A R O S T V M U W S U
E I K B A T U I L P N I T I V
J O S Y R N B R T P C F Y M O
K O U L U K U L J E T U S U L
L P R U Ä N D N U I O T O S A
O H E W R U T Y I O P M J A M
Ä I P U O T I O H Ä V I Ä P U

2

Kirjoita kuvan ympärille, mitä tukia ja palveluita yhteiskunta tarjoaa lapsiperheille.

3

Mene Kelan internet-sivuille (www.kela.fi) ja etsi vastaukset kysymyksiin.

1. Mitä äitiyspakkaus sisältää? _____

2. Kuinka suuri summa on, jos ottaa äitiysavustuksen rahana?

3. Kuinka paljon lapsilisää saa perhe, jossa on 8-, 12-, 16- ja 18-vuotiaat lapset?

4. Kuinka pitkä on äitiysrahakausi? _____

4 **Keskustelkaa ryhmissä, kannattaako äitiysavustus ottaa rahana vai äitiyspakkauksena.**

5 **Mitä yhteiskunnan tukia ja palveluita seuraavat henkilöt hyödyntävät? Keskustele parin kanssa.**

- 1.** 25-vuotias Saara ja hänen kolmen kuukauden ikäinen tyttärensä, jotka asuvat vuokrataksiossa.
- 2.** Kolmasluokkalainen Jussi, joka asuu kahdeksan kilometrin päässä koulusta.
- 3.** Ensimmäistä lastaan odottava Jenni, jonka lapsen pitäisi syntyä kahden viikon kuluttua.
- 4.** Taloustieteitä opiskeleva 22-vuotias Olli, joka asuu opiskelija-asunnossa.
- 5.** 30-vuotias Anna, jonka 8-vuotias poika käy koulua ja 4-vuotias tytär on päiväkodissa.
- 6.** 41-vuotias Jouni, joka hoitaa 2-vuotiaita kaksosia kotona.

VAIKUTTAMIS- MAHDOLLISUUDET

Suomi on demokratia. Demokraattisessa järjestelmässä kansalaiset saavat valita **päätäjät** ja ilmaista mielipiteensä vapaasti. Suomen perustuslaissa on määritelty **vallanpitäjien** oikeudet ja velvollisuudet sekä kansalaisten perusoikeudet.

Jokaisella kansalaisella on mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi tuomalla mielipiteensä median kautta esille. Myös omalla toiminnallaan voi vaikuttaa, vaikkapa osallistumalla järjestötoimintaan tai **boikotoimalla** jotain tuotetta tai palvelua.

Vaikuttaminen on usein tehokkaampaa, jos useammat ihmiset yhdistävät voimansa. **Kansalaisjärjestöjen** ja yhdistysten kautta voi vaikuttaa asioihin yhdessä samanmielisten ihmisten kanssa. Suuri osa kansalaisjärjestöistä on niin sanottuja **yhden asian liikkeitä**, jotka pyrkivät vaikuttamaan johonkin tiettyyn asiaan, esimerkiksi eläinten hyvinvointiin tai lasten oikeuksiin.

Poliittisten **puolueiden** kautta pääsee vaikuttamaan moniin asioihin. Puolueeseen kuuluva täysi-ikäinen kansalainen voi asettua vaaleissa puolueen ehdokkaaksi. Jokainen voi myös vaikuttaa äänestämällä vaaleissa.

päätäjä

henkilö, joka on vastuussa asioista; esim. ministerit ja kansanedustajat

vallanpitäjät

henkilöt ja ryhmät, jotka tekevät ja toimeenpanevat tärkeimmät päätökset

boikotoida

ei osteta tuotteita tai palveluita ja näin painostetaan yritystä muuttamaan toimintatapojaan

kansalaisjärjestö

valtiosta riippumaton kansalaisten perustama järjestö

yhden asian liike

kansalaisjärjestö, joka on keskittynyt ajamaan jotain tiettyä asiaa

puolue

samoin ajattelevien ihmisten muodostama poliittinen kansalaisjärjestö, joka pyrkii kehittämään yhteiskuntaa haluamaansa suuntaan

1

Lue teksti *Kansalaisten vaikuttamismahdollisuudet* ja ympyröi yksi tai useampi oikea vaihtoehto.

1. Suomessa

- a. vallanpitäjät valitsevat päättäjät.
- b. saa julkisesti kertoa mitä mieltä on jostakin asiasta.
- c. 18-vuotias saa asettua vaaleissa ehdokkaaksi.

2. Kansalaisjärjestö

- a. on ryhmä ihmisiä, jotka toimivat yhdessä jonkin asian puolesta.
- b. on kauppaketju.
- c. on poliittinen puolue.

3. Boikotoinnilla tarkoitetaan, että

- a. voit "äänestää jaloillasi".
- b. yksinäiset vanhukset huomioidaan.
- c. yritys muuttaa toimintatapojaan.

4. Voit vaikuttaa yhteiskunnan asioihin

- a. äänestämällä.
- b. liittymällä kansalaisjärjestöön.
- c. boikotoimalla tuotteita tai palveluita.
- d. olemalla poliittisesti aktiivinen.

2

Ota selvää, mitä yhdistyksiä asuinpaikkakunnallasi toimii. Valitse yksi, joka kiinnostaa sinua erityisen paljon ja esitele se parillesi.

3

A. Selvittäkää pareittain tai pienissä ryhmissä, minkä asioiden puolesta seuraavat kansainväliset järjestöt työskentelevät.

1. Amnesty international

2. WWF

3. Animalia

4. Seta

5. Unicef

6. Punainen Risti

B. Selvittäkää pareittain tai pienissä ryhmissä, minkä asioiden puolesta seuraavat kansalliset järjestöt työskentelevät.

- 1.** Familia ry
- 2.** Ystävyyssseurojen liitto ry
- 3.** Pakolaisneuvonta ja Suomen pakolaisapu
- 4.** Monika-Naiset liitto ry
- 5.** Kansalliset maahanmuuttajat ry

4

Mikä on sinulle oikea järjestö, jos haluat

a. auttaa eläimiä? _____

b. auttaa maahanmuuttajia? _____

c. auttaa väkivaltaa kokeneita naisia? _____

d. tukea ihmisoikeuksien parantumista? _____

e. lähettää rahaa alueelle, jossa on ollut maanjäristys?

f. opiskella suomea? _____

g. tehdä vapaaehtoistyötä auttamalla yksinäisiä ihmisiä?

5

A. Katso puolueiden logoja. Kirjoita logon alle puolueen puheenjohtajan nimi.

B. Etsi tietoa puolueista ja niiden arvoista. Voit hakea tietoa puolueiden kotisivuilta esimerkiksi hakusanoilla "puolueen nimi arvot" (esim. "Keskusta arvot"). Minkä puolueen arvot ovat lähellä sinun omia arvoja? Perustele.
